



Geen links alternatief

A. F. VAN ZWEEDEN

Een van de grote verschillen tussen de economische depressie van de jaren tachtig en die van de jaren dertig is het ontbreken van een links alternatief. In de vooroorlogse jaren van werkloosheid en malaise ontstond niet alleen het Plan van de Arbeid als alternatief voor de aanpassingspolitiek van de confessioneel-liberale regeringscoalities, er werd ook een begin gemaakt met een reorganisatie van het economisch bestel en met een zekere marktordening. In die jaren werden al de grondslagen gelegd van de naoorlogse maatschappelijke instituties — ik denk aan de Hoge Raad van de Arbeid die als een voorloper kan worden beschouwd van de Sociaal Economische Raad. In de jaren na de oorlog werd op basis van een sociaal-politiek compromis tussen de belangrijkste politieke en maatschappelijke stromingen de verzorgingsstaat opgetuigd die lange tijd als het definitieve antwoord op de vraagstukken van armoede en werkloosheid werd beschouwd. Het „linkse alternatief” van de kapitalistische markteconomie, waarin de overheid een centrale functie vervulde, werd geïncorporeerd in een gemengde economische orde die op een compromis van markteconomie en globale besturing berustte.

Er wordt ook nu — als in de jaren dertig — een economiediscussie gevoerd. Het onlangs verschenen SER-advies over het sociaal-economische beleid op middellange termijn getuigt daarvan. De inhoud van die discussie, waarbij de belangengroepen van werkgevers en werknemers nauw betrokken zijn, kan niet pregnanter worden samengevat dan Duisenberg deed bij de openbare behandeling van dat advies in de SER. Hij zei dat de problematiek van het kiezen van het optimale beleidspakket wordt gereduceerd tot het afwegen van de voor- en nadelen van allerlei combinaties, variërend tussen een grote dosis loonmatiging annex een grote dosis ombuigingen en in het geheel geen loonmatiging annex een veel minder grote dosis ombuigingen. Ook in het politieke debat gaat het om variaties met meer of minder ombuigingen en om de vraag in welk tempo het financieringsstekort van de overheid moet worden teruggedrongen zonder tegelijkertijd een deflatoire spiraal van dalende bestedingen te ontketenen.

In het Tweede-Kamerdebat van december, waarin f. 3,4 mrd. aan bezuinigingen in de sociale uitkeringen en een verhoging van de werknemerspremies aan de orde waren, trad Den Uyl op als leider van een linkse oppositie die niet voor een funda-

menteel andere aanpak pleitte, maar voor een andere dosering van de lastenverdeling. Hij zei dat de regering een ontoelaatbaar eenzijdig bezuinigingsbeleid voert dat onverbiddelijk zal leiden tot een verdere teruggang van de binnenlandse bestedingen. Bert de Vries, de fractievoorzitter van het CDA, wist aan te tonen dat de verschuiving in de lastenverdeling die de PvdA bepleit een bestedingseffect van niet meer dan 0,1% zal opleveren. Het alternatief van de PvdA voor de bezuinigingen was een getrouwe kopie van het verdelingsplan dat de drie vakcentrales het kabinet hadden voorgelegd bij de besprekingen in de Stichting van de Arbeid.

Het feit dat „links” — waaronder ik versta de sociaal-democratische partijen en de vakbeweging — het antwoord schuldig blijft op de economische crisis moet worden verklaard uit onmacht om de onzekerheden van een turbulente omgeving tegemoet te treden. Tegenover het simpele recept van „rechts” — terugdringing van de collectieve sector om ruimte te maken voor de markteconomie — vermag „links” niet meer het tegenovergestelde te stellen, omdat het beslag van de collectieve uitgaven op de nationale middelen al de 70% daarvan nadert. In de tegenwoordige crisis komt „links” zich zelf tegen in de vorm van een overbelast overheidsapparaat dat geen middelen meer heeft voor een stimulerend beleid.

Een heldere denker als Piet Vos, econoom van de Industriebond FNV, sloeg in zijn pre-advies voor de Vereniging voor de Staathuishoudkunde de spijker op de kop toen hij schreef dat het antwoord nu moet worden gegeven door organisaties die hun huidige vorm en inrichting kregen in een periode met zeker schijnende economische groei. „In de confrontatie met onzekerheden blijken die organisaties rigide en de opvattingen in de besluitvorming verdeeld.” Vos zag heel goed in dat dit zich uit in defensief gedrag, of het nu om ondernemingen, werkgeversorganisaties, vakbonden of politieke partijen gaat. Graven de werkgevers zich in de stelling van de markteconomie in, de vakbonden verschansen zich in defensieve posities om de laatste verworvenheden van de verzorgingsstaat te verde- digen.

In *Die Zeit* van 24 december noemt Nina Grunenberg de Duitse vakbonden „de laatste conservatieve bolwerken in onze maatschappij”. „Zij hebben hun zelfbewustzijn gevormd onder voorwaarden van een economische groei die er niet meer

is. Maar aan hun geloof zullen ze zo lang vasthouden tot ze een nieuwe rol hebben gevonden — en die is vooralsnog niet te zien.” Grunenberg komt tot de conclusie dat de Duitse vakbeweging niet voorbereid is op de crisis en er dus ook geen antwoord op heeft.

De vakbonden hebben oud-bondskanselier Helmut Schmidt, die met hen moest regeren, tot wanhoop gedreven met hun onverschilligheid tegenover de veranderde economische omstandigheden en hun onmacht of onwil om conclusies te trekken uit de verkeerde ontwikkelingen van de sociale politiek. Den Uyl heeft dezelfde ervaring opgedaan toen hij met „zijn” FNV in aanvaring kwam over de Ziektewetvoorstellen. Er is een te grote verwantschap tussen de Duitse en Nederlandse sociaal-democratie en vakbeweging om geen parallel te kunnen trekken. De nieuwe compromissen die in ons land vorm beginnen te krijgen in SER-adviezen en in het akkoord van 19 november 1982 in de Stichting van de Arbeid belichamen geen duidelijke alternatieven voor de beleidskeus van het „managerskabinet” van CDA en VVD. Het SER-advies gaf drie scenario's aan waaruit geen keus werd gemaakt. Het Stichtingsakkoord is in de eerste plaats uitdrukking van het verlangen van de sociale partners om niet te worden gehinderd in hun onderling overleg door een al te bemoeizuchtige overheid. Dat akkoord kan een doorbraak betekenen als het wordt gebruikt om tot bevredigende afspraken te komen over herverdeling van beschikbaar werk. Bij het zoeken naar een nieuw sociaal-politiek compromis kan de betekenis daarvan zijn dat de sociale partners besluiten zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de werkgelegenheid, in de wetenschap dat de centrale overheid geen enkele waarborg voor herstel van volledige werkgelegenheid meer kan bieden.

A. F. van Zweeden